

ВПЛИВ ПРОЦЕСІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ІСЛАМІСТСЬКИЙ РЕЛІГІЙНИЙ ЕКСТРЕМІЗМ

Розглянуто проблему ісламістського релігійного екстремізму в контексті процесів глобалізації. Розкрито значення декількох складових, які відіграють важливу роль у можливості розвитку та поширення ісламістського екстремізму. Одним із головних проявів його розглядається міжнародний тероризм. Показано його можливу загрозу для регіонів Західної Європи та Близького Сходу і Північної Африки.

Зроблено такі висновки: по-перше, глобалізація підсилила політизацію релігії, що сприяло піднесенню ісламістського екстремізму в ранг політичного явища; по-друге, необхідно боротися з першопричинами виникнення цього явища, а не тільки безпосередньо з міжнародним ісламістським тероризмом, котрий є наслідком цілого комплексу проблем.

Ключові слова: ісламістський екстремізм, глобалізація, міжнародний тероризм, фундаменталізм, вестернізація, Близький Схід та Північна Африка, ІДІЛ.

Загальновідомим є той факт, що однією з головних властивостей сучасного світу є стрімкий процес глобалізації, який охоплює майже всі виміри життя людства. Саме тому, досить важливо розглянути конкретні складові, що притаманні глобалізації, та вплив, який вони здійснюють на ісламістський екстремізм.

Взаємозв'язку ісламістського релігійного екстремізму та процесів глобалізації у своїх працях торкалися Р. Аслан, Д. Біман, Д. А. Вестбрук, В. Канцір, Ю. Красов, О. Островська, В. Пономарьов, Н. Согук, М. Сагеман, Т. Хеггхаммер та ряд інших. Разом з тим поточна діяльність ісламістських екстремістських і терористичних організацій постійно актуалізує проблему взаємозв'язку глобалізації та релігійного екстремізму, що спонукає нас до аналізу проблеми. Мета цієї статті полягає у осмисленні впливу деяких глобалізаційних процесів на ісламістський релігійний екстремізм.

Важливою складовою в процесі взаємозв'язку сучасного світу є інформатизація, вплив якої на релігію не є винятком, адже одним із ключових елементів глобалізації є процес росту широкого доступу до різноманітних каналів інформації [18, с. 19]. Це дає змогу прямо впливати на світогляд та світосприйняття певної релігійної групи чи носіїв тієї або іншої релігії загалом. Більше того, інформатизація відкриває безліч неконтрольованих каналів, через які майже будь-хто, за наявності мінімального обладнання, може передавати та отримувати потрібну інформацію, що значно посилює позиції ісламістських радикальних рухів. Інформація стає загальнодоступною, втрачає локальний і регіональний характер, а значить, не зважає на релігійно-філософське бачення певних індивідів, а її зміст, подекуди, ще більш підсилює ісламістський екстремізм та дає йому додатковий ідейний ґрунт для розвитку. Не дивно, що однією з характерних особливостей стратегії сучасних терористичних організацій є використання мережі Інтернет з метою пропагування власних ідей по всьому світу. Наприклад, задля цього терористи доволі активно використовували Twitter (див. табл. 1).

Рік	Кількість акаунтів у Twitter
2008	2
2009	92
2010	182
2011	1,064
2012	2,380
2013	4,378
2014	11,902

Таблиця 1. Кількість акаунтів у Twitter, які підтримують ІДІЛ 2008-2014 рр. [10]

Терористична організація ІДІЛ активно використовує всесвітню павутину задля вербування прибічників, розширення мережі пропаганди радикального ісламізму, що здійснюється за допомогою різноманітних соціальних мереж [6], до них можна віднести: «ВКонтакте», «Twitter», «Telegram» тощо. Програмний координатор американського «Інституту стратегічного діалогу» Генрі Так стверджує: «Вони приділяють увагу кожній аудиторії. На форумах, в особистому спілкуванні вони добре розуміють і знають, як спілкуватися з жінками, тими, хто тільки прийняв Іслам, і навіть фахівцями різних професій» [14].

Варто зазначити, що ІДІЛ від самого початку своєї діяльності створила доволі потужну медіа структуру. Агентство «Аль-Фуркан» випустило (у травні 2014 року) четверту частину фільму під назвою «Дзвін мечів», котрий, за якістю, агентство CNN порівнює з продукцією американських кіновиробників [22]. Фільм, багато в чому, нагадує сюжети з серії «Вікна», де були зображені вибухи, військові операції та перестрілки. Проте, у «Вікнах» показували напади на окремих осіб, а ось уже четверта частина «Дзвону мечів» демонструвала знищення та захоплення військових баз і навіть цілих міст, наприклад, таких, як Фаллуджа [4, р. 8].

Засоби масової комунікації відіграють вкрай важливу роль у вербуванні та поширенні радикальних ідей [5], що стало однією з причин інтернаціоналізації конфлікту на території Сирії та Іраку, внаслідок притоку рекрутів з інших держав світу (цю тезу яскраво ілюструє табл. 2).

Держава	Кількість бійців
Росія	3,417
Саудівська Аравія	3,244
Йорданія	3,000
Туніс	2,926
Франція	1,910
Марокко	1,623
Туреччина	1,500
Німеччина	915
Велика Британія	850
Бельгія	478
Швеція	300
США	129

Таблиця 2. Кількість іноземних бійців в ІДІЛ (дані за 2017 рік) [8]

Діяльність терористичної організації ІДІЛ знову є яскравим прикладом. Зокрема, за оцінками Soufan Group, від 27 до 31 тис. іноземних громадян з 86 держав відправилися в Сирію та Ірак, щоб приєднатися до ІДІЛ та інших екстремістських організацій. За оцінкою, що наводить ЦРУ США, у вересні 2015 р. кількість іноземних бойовиків в Сирії перевищувала 30 тис. чоловік з більш, ніж 100 країн світу [19]. Зрозуміло, що важливу роль у цьому відіграло використання Інтернету як засобу вербування та координації. Наприклад, як стверджується у дослідженні, проведеному приватною аналітичною компанією The Soufan Group в 2014 р., соціальні медіа, Twitter або Facebook, дуже ефективні у поширенні насильницької екстремістської ідеології. Вони відіграли значну роль у вербуванні та залученні коштів для екстремістських груп, таких як «Джабгат Ан-Нусра» та ІДІЛ [2, р. 7].

Наступною складовою, що існує в рамках глобалізації, є вестернізація – процес переймання західноєвропейської або ж американської моделі організації політичного, економічного та культурного життя населення [21, с. 174]. Вестернізація, так чи інакше, торкнулася багатьох існуючих нині держав. Цікавою є думка американського соціолога й політолога С. Гантінгтона, який зазначав: «...у всьому мусульманському світі, особливо

серед арабів, існують яскраво виражені почуття образи, обурення, заздрості і ворожості по відношенню до Заходу, його багатств, влади і культури. Це – частково результат політики західного імперіалізму і його панування в мусульманському світі протягом більшої частини ХХ століття ...» [20, с. 164]. Як бачимо з наведеного, вороже ставлення деяких мусульман до Західного світу, на думку С. Гантінгтона, базується на історичному підґрунті. Можна сказати, що вигідна інтерпретація історії також може використовуватися терористичними організаціями як фактор для пропаганди власних ідей, адже це дозволить отримати додаткові людські ресурси.

Неприйняття вестернізації, а також боротьба з нею – одна з важливих ідейних основ для ісламістських терористичних організацій, що існують сьогодні. Як приклад, можна вказати на ісламістську терористичну організацію «Боко Харам», назва якої перекладається як – «західна освіта є гріховною» [15, с. 113]. Їхня головна мета полягає у викориненні проявів західної цивілізації та введення законів шаріату на території Нігерії.

Варто сказати, що глобалізація також дала можливість залучення терористичних організацій до незаконної торгівлі зброєю, наркотиками, людьми і т. ін., тобто, у них з'являється широка можливість самофінансування й отримання доволі великих доходів, внаслідок чого можливе розширення сфери діяльності й використання нових людських й технічних ресурсів. Наприклад, ІДІЛ мала змогу отримувати значні прибутки від продажу нафти та газу (див. табл. 3).

Вид доходу (млн. дол. США)	Роки		
	2014	2015	2016
Податки та збори	350	600	300
Газ та нафта	300	490	225
Викрадення людей	120	100	20
Вимагання	750	275	150

Таблиця 3. Орієнтовні доходи ІДІЛ 2014-2016 рр. [11]

Сучасний світ умовно можна розділити на різні регіони ризику відносно того, якою мірою їм загрожує ісламістський релігійний екстремізм. Виходячи з цього, варто коротко розглянути два з них, а саме: Західну Європу та Близький Схід і Північну Африку.

Західна Європа – може бути вразлива для ситуативних проявів тероризму з боку радикальних ісламістських терористичних організацій. Прикладом такого прояву може слугувати теракт, що стався в Ніцці 14 липня 2016 р. під час святкування Дня взяття Бастилії, коли виходець з Тунісу на вантажівці задавив 86 осіб і завдав травм ще сотням людей [7], або напад на французьку газету «Charlie Hebdo» 7 січня 2015 року, що призвело до загибелі 12 осіб [1]. На підвищену загрозу терористичних атак є ряд причин, наприклад, велика кількість біженців з країн Близького Сходу та Африки (це дає можливість терористам проникати в Європу під їх виглядом) [9]. Щодо інформаційного впливу, який може розповсюджувати екстремістські ідеї, то цей регіон має досить високу стійкість, адже в країнах Західної Європи є чітке законодавство та інформаційна політика, які можуть нівелювати такий вплив. Окрім цього, вагому роль відіграє висока правова культура та демократичні цінності, що розділяє значна частина населення. Владні інститути держав Західної Європи досить стійкі, а забезпечення безпеки, наприклад, контролюється НАТО, тому масштабна дестабілізація регіону неможлива в короткостроковій або середньостроковій перспективі.

Близький Схід та Північна Африка (MENA) – найбільш вразливий до проявів радикального ісламізму, що проявляється в терористичних актах (див. табл. 4). На це є ряд причин, виокремимо дві:

1) недостатній розвиток політичних й безпекових інститутів частини держав регіону;

2) наявність декількох великих зон нестабільності, пов'язаних, наприклад, з громадянською війною в Сирії [13], діяльністю ІДІЛ на території Іраку, Лівії, Сирії та арабо-ізраїльським конфліктом [12].

Регіон	Кількість атак	Кількість вбитих
Близький Схід і Північна Африка	91,311	33,126
Південна Азія	59,229	31,959
Субсахарська Африка	40,601	9,342
Азіатсько-Тихоокеанський регіон	6,465	7,506
Росія і Євразія	3,852	2,430
Європа	2,436	4,054
Південна Америка	1,658	1,895
Північна Америка	280	370
Центральна Америка і Карибський басейн	184	128

Таблиця 4. Кількість терористичних атак та смертей від них за регіонами з 2002 по 2017 рр. [3, р. 34]

Таким чином, як висновок, можемо сказати, що стрімкий розвиток глобалізації, котра охопила майже усі ключові сфери життя людей [17, с. 29], доволі сильно вплинула на процес політизації релігії [16, с. 49], надала доступ терористичним організаціям до можливостей, які були породжені розвитком науки та техніки. Саме тому, ісламістський екстремізм ставить перед собою, передусім, політичну мету, тобто, переформатування існуючих регіональних або глобальних систем, виходячи зі свого релігійно-філософського бачення світу. Зрозуміло, що проблема тероризму та екстремізму носить комплексний характер, а це потребує подолання першопричин, які сприяють його розвитку та поширенню.

Використана література:

1. Charlie Hebdo attack: Three days of terror // BBC. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-30708237> (дата звернення: 20.03.19).
2. Foreign Fighters in Syria By: Richard Barrett Senior Vice President of The Soufan Group. URL: <http://soufangroup.com/wp-content/uploads/2014/06/TSG-Foreign-Fighters-in-Syria.pdf> (дата звернення: 20.03.19).
3. Global Terrorism Index 2018 // Institute for Economics and Peace. URL: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Global-Terrorism-Index-2018-1.pdf> (дата звернення: 20.03.19).
4. Here to stay and growing: Combating ISIS propaganda networks. // The Brookings Project on U.S. Relations with the Islamic World. October, 2015. URL: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/IS-Propaganda_Web_English.pdf (дата звернення: 20.03.19).
5. How ISIS uses the internet to recruit new members (hint: It involves kittens). URL: <http://www.nydailynews.com/news/national/isis-internet-recruit-members-hint-kittens-article-1.3473890> (дата звернення: 20.03.19).
6. ISIS's Use of Social Media Still Poses a Threat to Stability in the Middle East and Africa // RAND Corporation URL: <https://www.rand.org/blog/2018/12/isis-use-of-social-media-still-poses-a-threat-to-stability.html> (дата звернення: 20.03.19).
7. Nice attack: Who were the victims? // BBC. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-36805164> (дата звернення: 20.03.19).

8. Scores Of ISIS Foreign Fighters Have Returned Home [Infographic] // Forbes. URL: <https://www.forbes.com/sites/niallmccarthy/2017/10/25/scores-of-isis-foreign-fighters-have-returned-home-infographic/#1128dd6a5e8e> (дата звернення: 20.03.19).
9. Simcox R. The Asylum–Terror Nexus: How Europe Should Respond // The Heritage Foundation. URL: <https://www.heritage.org/terrorism/report/the-asylum-terror-nexus-how-europe-should-respond> (дата звернення: 20.03.19).
10. ISIS Is Expanding Its Reach On Twitter // Statista. URL: <https://www.statista.com/chart/3308/isis-is-expanding-its-reach-on-twitter/> (дата звернення: 20.03.19).
11. This is how terrorists finance their attacks // World Economic Forum. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2017/11/terror-attacks-are-increasingly-self-funded-how-can-we-stop-them/> (дата звернення: 20.03.19).
12. What will the Middle East look like in 2019? // Al Jazeera. URL: <https://www.aljazeera.com/indepth/opinion/middle-east-2019-181231152428686.html> (дата звернення: 20.03.19).
13. Who's Still Fighting Who in Syria's Eight-Year War // Bloomberg. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-01-14/who-s-still-fighting-in-the-syrian-war-and-why-quicktake-jqwig5e7> (дата звернення: 20.03.19).
14. Беспощадный маркетинг ИГИЛ: бизнес-проект «халифат» и пирамида террора // EADaily. URL: <https://eadaily.com/ru/news/2015/11/18/besposhadnyuy-marketing-igil-biznes-proekt-halifat-i-piramida-terrora> (дата звернення: 20.03.19).
15. Дмитриев Р. В. Межобщинный конфликт в Нигерии как результат конфессиональной поляризации населения Африки // Известия Иркутского государственного университета. Сер.: Политология. Религиоведение. 2015. Т. 13, № 7. С. 109-116.
16. Косиченко А. Г. Глобализация и религия // Век глобализации. 2013. №1. С. 47-58.
17. Макогон Б. В. Современное государство в условиях глобализации // Пробелы в российском законодательстве. 2012. №2. С. 29-31.
18. Понарина Н. Н. Глобализация и информационное общество // Общество: политика, экономика, право. 2012. №1. С. 19-24.
19. Сколько террористов и из каких стран воюет в рядах ДАИШ: отчёт The Soufan Group // EADaily. URL: <https://eadaily.com/ru/news/2016/03/26/skolko-terroristov-i-iz-kakih-stran-vouet-v-ryadah-daish-otchet-the-soufan-group> (дата звернення: 20.03.19).
20. Утельбаев К. Т. Глобализация, терроризм и религиозный экстремизм // Вестник АГТУ. 2008. №1. С. 160-165.
21. Чудинов В. А. Три источника и три составные части вестернизации // Сервис в России и за рубежом. 2012. №5. С. 174-182.
22. Шокирующий фильм ИГИЛ – «Звон мечей» поражает своей жестокостью // Голос ислама RU. URL: <https://golosislama.com/news.php?id=24324> (дата звернення: 20.03.19).

Harbar O. *Influence of Globalization Processes on Islamist Religious Extremism*

The problem of Islamist religious extremism in the context of globalization processes is considered. The significance of several components, which play an important role in the possibility of development and spread of Islamist extremism, one of the main manifestations of which is international terrorism, is revealed. It is briefly reviewed the possible threat of international terrorism to the two regions, namely, Western Europe and the Middle East and North Africa.

Some conclusions have been made: firstly, globalization has intensified the politicization of religion, promoting the rise of Islamist extremism in the rank of a political phenomenon. Secondly, it is necessary to fight not only with the international terrorism directly, which is a consequence of a whole range of problems, but with the root causes of this phenomenon.

Keywords: Islamist extremism, globalization, international terrorism, fundamentalism, westernization, Middle East and North Africa, ISIL.